

DE HEER L. DE BOE
Architect
Magdalena Vermeerschlaan 28
2540 HOVE

U/Ref : uw brief van 12/03/09
O/Ref : GM/ah/BXL-2.1604/s455
Bijlage : Bijzonder bestek

Brussel,

Geachte,

Betreft : BRUSSEL. Priemstraat. Restauratie van de Sint-Michielskerk van het Sint-Jan Berchmanscollege. Advies voorafgaand aan de aanvraag voor unieke vergunning betreffende de afwerking van het interieur.

In antwoord op uw brief van 12 maart 2009, ontvangen op 27 maart jongstleden, hebben wij de eer u de **bemerkingen** mee te delen die de KCML heeft geformuleerd tijdens haar vergadering van 22 april 2009.

Op 28/04/2008 werd een unieke vergunning afgeleverd voor de restauratie van de kerk, die o.a. betrekking heeft op de uitvoering van belangrijke stabiliteitswerken. Echter, bij ontstentenis van een volledig dossier over de afwerking van het interieur werd dat aspect van de werken, op vraag van de KCML, uit de eerste vergunning gelicht. Op 4/11/08 ging een coördinatievergadering door met de DML, de KCML en de ontwerper, en werd het dossier over het interieur vervolledigd en aangepast. Zo zullen de altaren naar ontwerp van Marc Dessauvage *in situ* behouden blijven.

De huidige principeraanvraag beoogt het nazicht door de Commissie van de gewijzigde punten waarna het dossier over het interieur ingediend zal worden voor een (aanvullende) unieke vergunning.

De principeraanvraag is vergezeld van het plan 1/1 van 10/03/09 alsook van het Bijzonder bestek bedoeld voor de openbare aanbesteding van de totaliteit van de restauratie. De KCML raadt aan de definitieve aanvraag over het interieur samen te stellen in samenwerking met de Directie voor Monumenten en Landschappen, met het oog op de omschrijving van de aanvraag en de bepaling van de nog te vergunnen artikels. Zij vraagt daarbij rekening te houden met onderstaande bemerkingen van de Commissie.

Hoewel die opmerkingen hoofdzakelijk de afwerking van het interieur betreffen, formuleert de KCML eveneens bepaalde algemene bemerkingen alsook opmerkingen over bepaalde artikels van het lastenboek m.b.t. de al vergunde werken. Het zou immers wenselijk zijn ook die punten van het lastenboek aan te passen om de aanbesteding zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven.

Algemene opmerkingen:

- Uit het beschrijvend bestek blijkt een duidelijk inzicht van de ontwerper in de voorliggende problematiek maar een totaaloverzicht (o.a. ten behoeve van de aannemers) over de werken ontbreekt. Ook het ontbreken van een diagnosesnota en een restauratienota maakt het beoordelen van de voorgelegde opties moeilijk.
- Het kleuronderzoek van het interieur wordt behandeld als een onderdeel van de schilderwerken (o.a. p. 61, 70, 74, 75, 79, ...); dit lijkt weinig logisch aangezien deze werken door andere aannemers/specialisten moeten worden uitgevoerd. Het is aangewezen minstens het gedeelte over het onderzoek (o.a. kleurstellingen, materiaaltechnisch onderzoek, ...) in een apart artikel op te nemen.

Synopsis en algemene voorwaarden :

- ‘Voor de erkenning van de aannemer wordt categorie D of ... gevraagd’ (zie ook p. 9). Het lijkt weinig waarschijnlijk dat een aannemer in algemene ruwbouwwerken een dergelijke taak tot een goed einde kan brengen. D24 is wel degelijk de vereiste specialiteit voor een dergelijke opdracht.
- p. 7: de verwijzing naar typebestekken dient up to date te gebeuren en eveneens gericht op de opdracht. Algemene en gedateerde verwijzingen doen weinig ter zake.
- p. 9: registratie: de vereiste registratiecategorie dient duidelijker bepaald te worden (00 of 11 (19 – 20 – 21 – 22)).
- p. 10: artikel 13 – verwijzingen naar VL100 van 2002 lijken weinig zinvol aangezien de opdracht doorgaat in Brussel en het VL100 expliciet is opgesteld in functie van de Vlaamse Gemeenschap.

Afwerking van het interieur

- Art II.03.06 – p. 31: kleurstelling: volgens kleurenwaaier. Het lijkt aangewezen de kleurstelling te baseren op een historisch kleuronderzoek tijdens de werken. Slechts op basis van een dergelijk onderzoek kan de ontwerper (met toestemming van de DML) een degelijk onderbouwde visie geven over het voorgestelde kleurgebruik.
- Art II.06.01 – p. 41: het fixeren van een muurbeploistering volledig overlaten aan de aannemer (mits voor te leggen uitvoeringswijze) is niet aangewezen. De ontwerper dient hier voorafgaandelijk een duidelijk standpunt in te nemen (maximaal behoud van historisch materiaal).
- Art III.07.02 – p. 76: het afkappen en verwijderen van historisch pleisterwerk moet zoveel mogelijk beperkt worden; bij het aanbrengen van de elektrische bedrading kan men eveneens overwegen om, waar mogelijk, in opbouw te werken.

Artikels over de al vergunde werken

- Art II.02.01 – p. 23: het dient duidelijker gesteld dat het uitbikken van de voegen geen schade mag toebrengen aan het parament – momenteel wordt teveel aandacht geschonken aan de gevolgen bij de randsituaties. Bovendien is het voorzien van een proefvlak wel degelijk aan te raden, maar niet op het einde van het artikel – dit is het eerste wat dient te gebeuren.
- Art II.02.09. – p. 27: het is aangewezen hier in VH een grotere hoeveelheid (wel degelijk met SOG per 6 stenen) te voorzien, dit gezien de onvoorspelbaarheid en het risico op “aangepaste” inschrijvingen.
- Art II.03.01. – p. 30: het vakkundig uitnemen van bestaande glaspaneeltjes door een vakkundig glazenier: nergens in het lastenboek blijkt over welk soort beglazing het gaat (glas in lood, eenvoudige beglazing, ...). In hoeverre kunnen deze werken door een glazenier gebeuren of dienen zij eerder door een ervaren restaurateur onder handen genomen te worden?
- Art II 03.04 – p. 31: in voorgaand artikel wordt duidelijk beschreven dat het verwijderen van oxidatie gebeurt door stralen, mechanisch bikken en schuren; in volgend artikel wordt gesteld dat waar bevoeiing niet kan toegepast worden, een andere methode wordt voorgesteld. Dit is een contradictie die opgehelderd moet worden.
- Art II 03.05 – p. 31 / Art II 03.08. – p. 32: hierbij is een detailtekening onontbeerlijk.
- Art II.03.07 – p. 32: “chute de Versailles”: op wat wordt deze keuze gebaseerd?
- Art II.04.03.01 – p. 35: de houtkeuze wordt nergens verantwoord ten aanzien van het aanwezige materiaal.

- Art. II.05.08 – p. 40: verantwoording voor het herplaatsen van deze koepel ontbreekt. Dit artikel kwam niet voor in het vergunde dossier.
- Art III.02.03.a – b – c: een omschrijving van de werken en materialen ontbreekt.

Tenslotte vraag de KCML het dossier te vervolledigen met de gegevens over de Sint-Michielskerk die zijn opgenomen in de scriptie over architect Dessauvage uit 2005 (Stephanie VANDEVOORDE, *Marc Dessauvage en de evolutie van de kerkbouw*, Master in de Ingenieurswetenschappen, Rijksuniversiteit Gent, 2005).

Zij vraagt eveneens de ontwerpen en de eventuele bijdrage, die architect Henri Lacoste na Wereldoorlog II geleverd heeft i.v.m. de restauratie van de kerk te onderzoeken. Zij kunnen mogelijk alsnog helpen bij de bepaling van het schadebeeld van de koepel. Deze gegevens moeten onderzocht worden bij de Archives d'Architecture Moderne (Eric HENNAUT, Liliane LIESENS, *Henri Lacoste, architecte 1885-1968*, AAM éditions, 2009).

G. MEYFROOTS
Adjunct-Secretaris

G. VANDERHULST
d.d. Voorzitter

Kopie naar :   B.R.O.H. – D.M.L. van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (De Heer S. Duquesne)
                          B.R.O.H. - D.S. van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (De Heer S. De Bruycker)